

Het gebruik van de voorkeurstem bij de Europarlementsverkiezingen van 17 juni 1984

door Mark DEWEERDT,

Licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen.
Journalist.

★

Zoals dit bij verkiezingen steeds het geval is, werd daags na 17 juni — toen de vreugdewijn was gedronken of de bittere pil van de nederlaag doorgeslikt — met veel belangstelling uitgekeken naar het aantal voorkeurstemmen dat verkozenen en niet-verkozenen hadden weten te vergaren. Die belangstelling was bij de tweede rechtstreekse verkiezing van de 24 Belgische afgevaardigden in Straatsburg nog groter dan bij « gewone » Belgische parlementsverkiezingen. De indeling van het kiezerskorps in twee colleges, waarbij de kandidaten naar de gunst van enkele miljoenen burgers verspreid over het hele Vlaamse resp. Waalse landsdeel gingen, maakt van de Europese verkiezingen immers een populariteitstest bij uitstek (1).

In dit artikel wordt het gebruik van de voorkeur- of naamstem bij de Europese verkiezingen van 17 juni 1984 onderzocht: nationaal, per kiescollege, per provincie en per partij. Vanzelfsprekend wordt ook ingegaan op de individuele resultaten en wordt de vergelijking gemaakt met de Europese verkiezingen van 1979 en met de Belgische parlementsverkiezingen (2).

(1) Het Nederlands kiescollege telde in 1984 4.223.678 ingeschreven kiezers, het Frans 2.751.999.

(2) De gegevens voor de Europese verkiezingen van 1984 zijn afkomstig van het ministerie van Binnenlandse Zaken; zij werden geput uit de persklare kopij van de (nog te verschijnen) brochure met de officiële resultaten. Om die reden kunnen onze cijfers lichtjes verschillen van die van W. Fraeys, die zich baseerde op de officieuze uitslagen. Voor 1979 haalden wij de cijfers uit het Inbel-dossier *De verkiezingen van het Europese Parlement* (1984). Gegevens voor de parlementsverkiezingen zijn ontleend aan L. DE WINTER, *Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 8 november 1981, Res Publica*, 1982, nr. 1, blz. 151 vv. en aan M. DEWEERDT, *Het gebruik van de voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 17 december 1978, Res Publica*, 1979, nr. 2, blz. 331 vv.

1. Het nationaal voorkeurstemmengebruik.

Van de 5.721.891 geldige stemmen die op 17 juni 1984 werden uitgebracht, waren er 2.876.728 op naam, dit is 50,28 %. Eén kiezer op twee stemde dus per voorkeur. Dat is merkkelijk minder dan bij de Europese verkiezingen van 10 juni 1979, toen 3.191.052 voorkeurstemmen werden uitgebracht op 5.442.978 geldige stemmen, dit is 58,63 % (tabel I).

TABEL I

De personale keuze bij de Europese verkiezingen

	Nederlands kiescollege		Frans kiescollege		Totaal	
	Absoluut	%	Absoluut	%	Absoluut	%
1979	2.175.865	65,08	1.015.187	48,35	3.191.052	58,63
1984	1.655.579	47,54	1.221.149	54,53	2.876.728	50,28

Op 17 juni 1984 werd iets meer per voorkeur gestemd dan bij de jongste parlamentsverkiezingen van 8 november 1981, toen 47,39 % van de geldige stemmen naamstemmen waren (3). Het jaar 1981 bracht echter een breuk in de gestage stijging van het aandeel van de voorkeurstemmen in het totaal der geldige stemmen die was opgetreden vanaf 1958 (26,14 % voorkeurstemmen) tot 1978 (51,86 %). Vergeleken met de kamerverkiezingen situeert het voorkeurstemmengedrag van 17 juni 1984 zich op het niveau van 1977 (50,26 %).

Uit die « nationale » cijfers blijkt dat de score van 1984 vrij normaal kan worden genoemd. Niet 1984, wel 1979 met zijn voorkeurstemmen-aandeel van 58,63 % was een « uitzonderlijk » jaar. Blijft de vraag naar het waarom van de toch wel sterke terugval in 1984 ten opzichte van 1979. Een aanzet van verklaring is te vinden in de resultaten per kiescollege.

2. Het voorkeurstemmengebruik per kiescollege.

Net als in 1979 was het Belgische kiezerskorps voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement verdeeld in twee colleges: een Nederlands (de kiesgerechtigden van de provincies West-Vlaanderen,

(3) Cijfers voor de kamerverkiezingen. Op te merken valt dat de verkiezingsgestalte van de Europese verkiezingen niet parallel loopt met die van Belgische parlamentsverkiezingen, o.m. wat de indeling in kiesdistricten en het aantal kandidaten betreft.

Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg en van het kiesarrondissement Leuven) en een Frans (de kiesgerechtigden van de provincies Luik, Luxemburg, Namen en Henegouwen en van het kiesarrondissement Nijvel); de kiezers van het kiesarrondissement Brussel (administratieve arrondissementen Brussel-Hoofdstad en Halle-Vilvoorde) konden zelf uitmaken tot welk college zij behoorden.

Het voorkeurstemmgedrag van de kiezers van beide colleges vertoont een opvallend verschil. In het Nederlands college brachten 1.655.579 kiezers een naamstem uit, op een totaal van 3.482.280 geldige stemmen, dit is 47,54 %. Van de 2.239.611 geldige stemmen in het Frans college, werden er 1.221.149 op naam uitgebracht, of 54,53 %. De Franstaligen stemden dus meer op naam dan de Nederlandstaligen (tabel I).

Die vaststelling is des te opvallender als men weet dat in 1979 het beeld net andersom was. Toen bracht niet minder dan 65,08 % van het Nederlands kiescollege een voorkeurstem uit (2.175.865 naamstemmen op 3.343.502 geldige stemmen), ruim een derde meer dan in 1984 (36,9 % om precies te zijn). In het Frans kiescollege bedroeg het aandeel der voorkeurstemmen in 1979 slechts 48,35 % (1.015.187 naamstemmen op 2.099.476 geldige stemmen), 12,8 % minder dan in 1984. Terwijl het voorkeurstemmengebruik aan Franstalige zijde is toegenomen, trad aan Nederlandstalige kant een spectaculaire daling op. Het is uitsluitend die daling die verantwoordelijk is voor de terugval van het aantal voorkeurstemmen op het nationale vlak.

Een verklaring hiervoor lijkt ons te liggen in het feit dat de eerste directe Europese verkiezingen van 1979 een sterkere nationale stempel droegen dan in 1984. Zeker, ook in 1984 was de inzet van de Europese verkiezingen per slot van rekening meer « Belgisch » dan « Europees ». Maar terwijl het nationale element in 1984 in hoofdzaak betrekking had op het regeringsbeleid, ging het in 1979 meer om de kandidaten. Met lijsttrekkers als Tindemans, Van Miert, De Clercq, Coppieters, Nothomb, Spaak, Glinne en Damseaux, en « gewone » kandidaten als Verroken, Vanderpoorten, Anciaux, Schiltz, Michel, Herman, Beyer, Gendebien en Lagasse, moesten de verkiezingen van 1979 wel sterk persoonlijk gekleurd zijn. Aan Vlaamse zijde was dit in 1984 minder het geval. Mede door het « cumulverbod » (4) hadden verscheidene partijen hun lijst « Europees » gekleurd, de CVP zelfs expliciet (5).

(4) Luidens de wet van 27 februari 1984 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement is het lidmaatschap van dat parlement onverenigbaar met dat van het Belgisch parlement.

(5) « CVP wil 'echte' Europese lijst », in *De Standaard*, 26 november 1983.

SP-voorzitter Van Miert was bij de grotere partijen de enige lijststaanvoerder die in de nationale politiek een eersterangsrol speelt. Van de overige partijen was het vooral de VU die nationale figuren op de lijst der kandidaat-titularissen had geplaatst (op de dertien kandidaten waren er negen parlementsleden, onder wie partijvoorzitter Anciaux en gemeenschapsminister Schiltz). Bij de CVP vallen de namen te noemen van De Backer (senator) en Van Rompuy (de opvallende ex-voorzitter van de CVP-Jongeren), bij de PVV die van de kamerleden De Winter en Brill. Te vermelden is, dat de Vlaamse socialisten een aantal niet-politici op hun lijst hebben gezet: Jeanne Brabants, John Bultinck en Jef Geeraerts. Met resp. 1.413, 3.540 en 4.177 voorkeurstemmen brachten zij het er niet slecht af, al kan men de opening naar de « vedettenwereld » bezwaarlijk een groot succes noemen. Op de SP-lijst vond ook de Limburgse priester Jef Ulburghs, die als Doorbraak-kandidaat geen lid was van de partij, onderdak. Hij kreeg 23.184 stemmen op zijn naam, het tweede beste resultaat op de SP-lijst.

Aan Franstalige zijde waren de verkiezingen van 17 juni 1984 sterker gepersonaliseerd. Vooreerst zijn (of waren) vier lijsttrekkers erg actief in de inlandse politiek: Deprez (PSC-voorzitter), Toussaint (PRL, voorzitter van de Franse Gemeenschapsraad, oud-minister), Spaak (ex-voorzitter FDF) en Gendebien (ex-voorzitter RW). Vervolgens kon men onder de « gewone » kandidaat-titularissen nogal wat nationale figuren vinden, o.m. Monfils, Mayence-Goossens (PRL), Herman, Gooeyben, Mainil (PSC), Outers, Risopoulos (FDF), Remacle, Urbain (PS) en Mordant (RW). Last but not least heeft de kandidatuur van twee populaire niet-partijleden de Europese verkiezingen in het Franstalige landsdeel in hoge mate gepersonaliseerd: Roger Nols, burgermeester van Schaarbeek, bij de PRL, en José Happart, burgemeester van Voeren, bij de PS.

Het komt ons voor, dat in de sterkere aanwezigheid van nationale figuren op de Franstalige lijsten dan op de Nederlandstalige een verklaring ligt voor het hogere voorkeurstemmenaandeel in het Franse kiescollege, en dat anderzijds de afwezigheid van « politieke sterren » op de Nederlandstalige lijsten in vergelijking met 1979, geleid heeft tot een daling van het voorkeurstemmengebruik in het Nederlands kiescollege. Reeds vroeger is immers vastgesteld dat de evolutie in het voorkeurstemmengebruik voor de kamerverkiezingen naar de arrondissementen toe, kan toegeschreven worden aan het rijzen van een nieuwe « ster » of het verdwijnen van een populair politicus (6). Bevestiging van die

(6) L. DE WINTER, *op. cit.*, blz. 155-156.

stelling vinden wij ook bij de analyse van het voorkeurstemmengebruik per partij.

3. Het voorkeurstemmengebruik per partij.

A. Nederlands kiescollege.

Bij het vergelijken van het voorkeurstemmengebruik naar partij toe (tabel II), valt op dat, althans wat de grotere partijen betreft, enkel de SP hoger scoort in 1984 dan in 1979. Het vrijwel status-quo van de VU en de forse daling van CVP en PVV, bevestigen, samen met die hogere SP-score, de stelling dat de aanwezigheid van « nationale » figuren de verkiezingen personaliseert en het voorkeurstemmengebruik de hoogte injaagt.

TABEL II
Evolutie van de voorkeurstemmen naar partij
(in % van het aantal geldige stemmen)

	1978*	1979**	1981*	1984**
CVP	60,93	74,41	59,36	43,68
SP	46,09	54,56	47,40	59,95
PVV	55,19	67,04	50,40	41,55
VU	57,23	57,41	46,09	55,11
Agalev	—	21,84	22,64	20,71
KPB	27,34	29,73	29,29	33,11
Vlaams Blok	34,12	—	31,96	32,04
VVP	—	54,86	—	—
SAP (RAL)	—	46,53	—	34,26
PvdA (Amada)	—	42,12	—	42,31

* Kamerverkiezingen (voor de KPB : nationaal percentage).

** Europese verkiezingen.

Het meest in het oog springend is vanzelfsprekend de daling van het aantal naamstemmen uitgebracht op CVP-kandidaten : van 74,41 % in 1979 naar 43,68 % in 1984 (—41 %). Dat laatste percentage ligt zo'n 17 punten onder de « normale » CVP-score bij de jongste kamerverkiezingen (60,93 in 1978 ; 59,36 in 1981). In vergelijking met de parlementsverkiezingen is de score bij de Europese verkiezingen van 1979 uitzonderlijk hoog te noemen. Zij moet goeddeels op rekening worden geschreven van de toenmalige lijsttrekker Leo Tindemans, die met 983.600 voorkeurstemmen (82,2 % van het totale aantal naamstemmen op de CVP-lijst en 61,2 % van het totale aantal geldige stemmen voor de CVP) een ongekend persoonlijk succes oogstte. Hoewel zijn populariteit sindsdien is gaan tanen, bewijzen de 338.907 naamstemmen

die hij in 1984 als eerste kandidaat-opvolger verzamelde, dat Tindemans nog steeds in de gunst van een deel van de kiezers ligt (ter vergelijking: lijstaanvoerder Croux haalde « maar » 101.384 voorkeurstemmen).

Het is overigens opvallend dat, in hoofdzaak dank zij de stemmen op Tindemans, op de CVP-opvolgerslijst niet minder dan 452.602 naamstemmen werden uitgebracht, of 39,96 % van het totale aantal geldige CVP-stemmen. Dat percentage is aanzienlijk hoger dan in 1979 (9,21 %, nl. 148.034 naamstemmen voor de opvolgers op 1.607.941 geldige stemmen) en dan bij de andere partijen. Zo bedraagt het aandeel opvolgersnaamstemmen bij de SP 14,06, bij de VU 19,12 en bij de PVV 26,66. Uit getuigenissen van tellers zou blijken dat nogal wat CVP-kiezers enkel het bolletje achter de naam van opvolger Tindemans hebben rood gekleurd (7). Hoewel zij in feite een naamstem uitbrachten, werden die stemmen als lijststemmen geteld om het kiescijfer van de partij te berekenen. Het zou dus best kunnen dat de lage CVP-score voor 1984 in feite hoger — rond de « normale » 60 % ? — ligt, en dat dus meer kiezers uitsluitend een voorkeurstem hebben uitgebracht dan uit het cijfer van 43,68 % blijkt.

De SP-kiezers stemden op 17 juni 1984 meer dan ooit tevoren per voorkeur. Het percentage (59,95) is het hoogste van het Nederlands college en ligt meer dan vijf punten hoger dan in 1979 (54,56 %). Bij de kamerverkiezingen bleef de SP-score tot nog toe onder de 50 %-grens, met een maximum van 47,40 in 1981. De Europese verkiezingen waren vooral het persoonlijk succes van lijsttrekker en partijvoorzitter Karel Van Miert, die 496.063 naamstemmen kreeg: 84,47 % van het totale aantal SP-voorkeurstemmen en 50,63 % van het totale aantal geldige stemmen op de SP-lijst (in 1979 waren die cijfers resp. 79,29 en 43,26).

Bij de PVV daalde het voorkeurstemmengebruik van 67,04 % in 1979 tot 41,55 % in 1984. Zoals bij de CVP is dit het laagste percentage van de voorbije kwarteeuw. Bij de kamerverkiezingen scoorden de liberalen sinds 1968 steeds boven de 50 %. Ook hier lijkt de verklaring te liggen in het « Europese » karakter van de kandidatenlijst, waarop — zeker in vergelijking met 1979 — veel minder « nationale sterren » stonden.

Bij de Volksunie blijft het gebruik van voorkeurstemmen nagenoeg status-quo: 55,11 % in 1984 tegenover 57,41 % vijf jaar voordien. Sinds

(7) « Kiezer bracht op 17 juni minder naamstemmen uit », in *De Standaard*, 3 juli 1984.

1968 is de VU-score bij de kamerverkiezingen geleidelijk gestegen, tot 57,23 % in 1978 ; in 1981 trad echter een daling op tot 46,09 %.

Met 20,71 % stemden de Agalev-kiezers ongeveer in dezelfde mate per voorkeur als in 1979 (21,84) en 1981 (22,64). Hetzelfde kan worden gezegd van het Vlaams Blok : 32,04 % in 1984 ; 31,96 % in 1981 (in 1979 nam het Vlaams Blok zoals het nu bestaat en in feite de opvolger is van de Vlaams-nationale Partij, VNP, niet aan de Europese verkiezingen deel).

B. Frans kiescollege.

Het voorkeurstemmengebruik van de kiezers van de drie « traditionele » partijen in het Franstalige landsdeel, lag bij de Europese verkiezingen van 1984 opvallend dicht bij elkaar (tabel III).

TABEL III
Evolutie van de voorkeurstemmen naar partij
(in % van het aantal geldige stemmen)

	1978*	1979**	1981*	1984**
PS	42,68	33,54	42,99	59,97
PSC	61,62	58,22	62,87	59,65
PRL	55,53	67,35	47,62	58,77
FDI	44,68	55,20***	49,18	55,72
Ecolo	—	23,79	21,94	24,65
PCB	27,34	24,68	29,29	28,66
PTB (TPO)	—	46,64	—	30,94
POS (LRT)	—	43,75	—	38,44

* Kamerverkiezingen (voor de PCB : nationaal percentage).

** Europese verkiezingen.

*** FDI en RW samen.

De PS bereikt met een score van 59,97 het hoogste cijfer in het Frans kiescollege en uit haar geschiedenis : het ligt bijna dubbel zo hoog als in 1979 en ruim 40 % hoger dan bij de jongste kamerverkiezingen. Die opvallende stijging is volledig op rekening te schrijven van José Happart, die 234.996 naamstemmen kreeg : 51,4 % van het totale aantal PS-naamstemmen.

Het voorkeurstemmengedrag van de PSC-kiezers is de jongste jaren vrij stabiel, zowel bij de Europese als bij de kamerverkiezingen. Hetzelfde kan niet worden gezegd van de liberale kiezers. Het voorkeurstemmen-aandeel van de PRL daalt van 67,35 in 1979 tot 58,77 in 1984, een cijfer dat toch nog altijd hoger ligt dan de lage score bij de kamerverkiezingen van 1981 (47,62).

Het FDF-cijfer voor 1984 is haast identiek aan dat van 1979, maar toen vormden FDF en RW wel één gezamenlijke lijst.

Het Ecolo-patroon sluit nauw aan bij dat van Agalev.

C. Het land.

Wanneer we de voorkeurstemmen per politieke « familie » bekijken, valt op dat de socialisten in 1984 de rangschikking aanvoeren (tabel IV). Tot nog toe viel die « eer » de christen-democraten te beurt, en stonden de socialisten slechts op de derde of vierde plaats.

TABEL IV

Evolutie van de voorkeurstemmen naar politieke familie (sinds 1961)

Jaar	Katholieken	Socialisten	Liberalen	Vlaams-nationalisten	FDF/RW	Kommunisten
1961	42,05	19,06	46,76	32,57	27,29	17,42
1965	47,53	27,25	46,43	39,45	25,48	21,14
1968	53,98	28,32	50,23	38,08	26,06	20,10
1971	58,13	36,18	54,88	45,48	38,45	27,73
1974	61,72	39,24	57,20	48,40	36,84	31,21
1977	58,31	39,70	59,51	51,83	36,84	30,14
1978	61,12	44,34	55,31	53,44	41,82	27,34
1979*	70,90	45,06	67,17	57,16	55,20	26,10
1981	60,34	45,12	49,29	44,66	39,09	29,29
1984*	48,12	59,96	50,55	52,08	54,41	29,97

* Europese verkiezingen ; in de andere gevallen kamerverkiezingen.

De christendemocratische partijen komen nu slechts op de vijfde plaats ; hun score valt terug op het niveau van 1965.

4. De voorkeurstemmen per provincie.

In tabel V zijn de voorkeurstemmenpercentages per provincie opgenomen voor de Europese verkiezingen van 1984 en de kamerverkiezingen sinds 1977. Voor de Europese verkiezingen van 1979 zijn, helaas, geen onmiddellijk toegankelijke gegevens daaromtrent beschikbaar.

Zoals bij vorige verkiezingen treden ook nu weer aanzienlijke verschillen op tussen de provincies. Globaal genomen ondergaat de rangorde door de jaren heen geen fundamentele wijzigingen. De reeds hoger vastgestelde tegengestelde ontwikkeling in het voorkeurstemgedrag tussen het Nederlandse kiescollege (daling) en het Franse kiescollege (stijging), verklaart de betere rangorde van de Waalse provincies.

TABEL V
 Evolutie van de voorkeurstemmen naar provincie*

Provincie	1977	1978	1981	1984
Antwerpen	46,32 (7)	47,27 (7)	42,97 (8)	40,52 (9)
Brabant	50,46 (6)	52,97 (6)	48,09 (5)	53,07 (5)
Henegouwen	41,02 (9)	42,33 (9)	39,38 (9)	47,33 (8)
Limburg	66,46 (2)	65,50 (1)	60,15 (1)	56,64 (3)
Lulk	45,55 (8)	47,01 (8)	46,86 (7)	55,49 (4)
Luxemburg	67,89 (1)	65,36 (2)	59,53 (2)	69,80 (1)
Namen	53,52 (4)	54,71 (4)	50,18 (4)	63,44 (2)
Oost-Vlaanderen	54,68 (3)	56,21 (3)	52,42 (3)	47,77 (7)
West-Vlaanderen	51,38 (5)	53,92 (5)	46,87 (6)	49,47 (6)

* In % van het totale aantal geldige stemmen ; tussen haakjes de rangorde van elke provincie.

5. De individuele voorkeurstemmen.

Tegen het hanteren van de absolute aantallen voorkeurstemmen bij parlementsverkiezingen rijzen drie bezwaren : zij laten de grootte van het arrondissement, de grootte van de partij en de respectieve sterkte van de partijen in de verschillende arrondissementen volledig doorspelen (8). Bij de Europese verkiezingen vervallen deze bezwaren grotendeels, tenminste als men vergelijkingen binnen het Nederlands of het Frans kiescollege houdt. Het enige bezwaar dat tegen het werken met het absolute aantal voorkeurstemmen kan worden ingeroepen, is dat het geen rekening houdt met de grootte van de partij (hoe groter een partij, hoe meer voorkeurstemmen men kan behalen).

Ook het werken met percentages van het totaal aantal geldige stemmen houdt geen rekening met de grootte van de partij. De voorkeurstemmen uitdrukken als percentage van het kiescijfer (aantal stemmen die een partij behaalde), verwaarloost dan weer het machtsaspect van het absolute aantal voorkeurstemmen.

De 500-voorkeurschaal die W. Dewachter ontwierp om de voorkeurstemmen bij parlementsverkiezingen te meten (9), is evenmin geschikt om bij Europese verkiezingen gebruikt te worden. Gezien het grote aantal naamstemmen dat elke kandidaat en zeker de topscorers kunnen be-

(8) Zie W. DEWACHTER, « Over het rekenen met de voorkeurstemmen in de wetgevende verkiezingen », in *Politica*, 1967, 3, blz. 205-217.

(9) *Idem*. De formule luidt :

$$\text{schaalwaarde} = \frac{\text{absoluut aantal voorkeurstemmen van de kandidaat}}{500} + \frac{\text{absoluut aantal voorkeurstemmen van de kandidaat} \times 100}{\text{arrondissementeel kiescijfer van de partij}}$$

halen, weegt in de 500-voorkeurschaal het absolute aantal voorkeurstemmen veel te zwaar door. Er zal dus een ander meetinstrument moeten gezocht worden.

Bij ontstentenis daarvan, geven wij hier de absolute aantallen voorkeurstemmen van de vijftien best gerangschikten en — zo zij daar niet bij zijn — van de overige verkozenen voor elk van de twee kiescolleges en voor de verkiezingen van 1979 en 1984.

Nederlands kiescollege*

1979		1984	
Tindemans (CVP, v)	983.600	Van Miert (SP, v)	496.063
Van Miert (SP, v)	302.313	Croux (CVP, v)	101.384
De Clercq (PVV, v)	263.958	De Gucht (PVV, v)	94.496
Croux (CVP, v)	52.017	Van Rompuy (CVP, nv)	80.900
Coppleters (VU, v)	50.171	De Backer (CVP, v)	77.293
Verroken (CVP, v)	39.266	Chanterle (CVP, v)	59.132
Schiltz (VU, nv)	38.270	Kuijpers (VU, v)	53.731
Verhaegen (CVP, v)	24.311	Marck (CVP, v)	45.296
Vandewiele (CVP, v)	24.015	Gabriels (VU, nv)	44.610
Anclaux (VU, nv)	19.410	Vandemeulebroucke (VU, v)	44.524
Vanderpoorten (PVV, v)	17.836	Anclaux (VU, nv)	33.037
De Keersmaeker (CVP, v)	17.530	Schiltz (VU, nv)	29.675
Vanvelthoven (SP, nv)	16.752	Helsen (CVP, nv)	27.682
Vernimmen (SP, v)	14.850	Uilburghs (SP, v)	23.184
Mommerency (SP, nv)	14.532	Staes (Agalev, v)	23.126
<hr/>			
Henckens (CVP, v)	13.223	Vernimmen (SP, v)	15.126
Colla (SP, v)	7.083	Van Hemeldonck (SP, v)	14.860
		De Winter (PVV, v)	13.968

* v : verkozen ; nv : niet verkozen.

Frans kiescollege*

1979		1984	
Spaak (FDF-RW, v)	117.891	Heppart (PS, v)	234.996
Nothomb (PSC, v)	105.403	Nols (PRL, v)	90.969
Beyer (PRL, nv)	103.647	Deprez (PSC, v)	90.096
Damseaux (PRL, v)	70.812	Lizin (PS, v)	50.902
Glinne (PS, v)	51.222	Spaak (FDF, nv)	48.445
Gendebien (FDF-RW, v)	41.724	Glinne (PS, v)	46.885
Rey (PRL, v)	39.061	Toussaint (PRL, v)	41.311
Mordant (FDF-RW, nv)	34.198	Beyer (PRL, v)	40.529
Delmotte (PS, v)	29.006	Detaille (PRL, nv)	39.022
Lacroix (PS, nv)	28.088	Mayence-Goossens (PRL, nv)	37.726
Michel (PSC, v)	27.113	Herman (PSC, v)	35.438
Herman (PSC, v)	23.428	Mainil (PSC, nv)	32.450
Mainil (PSC, nv)	21.378	Monfils (PRL, nv)	30.722
Lizin (PS, v)	20.217	Remacle (PS, v)	26.239
François (PSC, nv)	18.755	Dalem (PSC, nv)	23.817
<hr/>			
Radoux (PS, v)	11.116	Dury (PS, v)	19.561
		Roelants (Ecolo, v)	17.524

* v : verkozen ; nv : niet verkozen.

Tot slot moet worden nagegaan wat het effect van de voorkeurstemmen is geweest. Met andere woorden : heeft de Belgische kiezer door zijn voorkeurstemgedrag de nuttige volgorde van de kandidatenlijsten doorbroken ?

In 1979 is dit tweemaal het geval geweest : de CVP'ers Verroken en Verhaegen werden buiten de nuttige volgorde verkozen. Voor Verroken is dit zeer duidelijk het geval, aangezien hij op de dertiende en laatste plaats stond en de zesde (voorlaatste) CVP-zetel kreeg toegewezen. Verhaegen kreeg de zevende en laatste zetel. Hoewel hij op de zevende plaats stond, is ook hij in feite buiten de nuttige volgorde verkozen, aangezien de zesde kandidaat niet verkozen werd.

In 1984 werd slechts één kandidaat buiten de nuttige volgorde verkozen : Roger Nols die lijstduwer (11de plaats) was bij de PRL kreeg de derde zetel voor de Franstalige liberalen (10). Aan te stippen is dat de vierde PS-kandidaat, José Happart, de eerste zetel kreeg ; ook bij toepassing van de nuttige volgorde zou hij echter verkozen zijn.

Zowel in 1979 als in 1984 is het doorbreken van de lijstrangorde toe te schrijven aan het hoge aantal voorkeurstemmen, waardoor de « pot » (lijfstemmen) snel uitgeput raakt en de overblijvende zetel(s) worden toegekend op basis van het aantal naamstemmen.

In totaal zijn tot nog toe drie van de 48 Europese parlementsleden buiten de nuttige volgorde verkozen, of 6,25 %. Dat is een zeer hoog percentage in vergelijking met de nationale verkozenen. Sinds 1919 zijn immers maar 26 van de 4.083 kamerleden dank zij hun voorkeurstemmen aantal verkozen, of 0,64 %. Bij de senatoren is dit maar één op de 2.040 rechtstreeks verkozenen, of 0,05 %. Nu moet die 6,25 % enigszins gerelativeerd worden. Zowel Verroken als Nols werden op de laatste plaats gezet omwille van hun populariteit. Zij fungeerden als naamstemmentrekkers, zodat hun verkiezing niet volledig een verrassing kan worden genoemd. Met andere woorden : de respectieve partijen hadden het doorbreken van de nuttige volgorde ingecalculleerd. Het blijven dus de partijen die bepalen welke kandidaten verkozen worden.

Summary : The preferential vote at the European elections of 1984 in Belgium.

At the European elections the Belgian voter has, as at the general elections, the possibility to bring out either a vote for a party or a vote for a candidate of the party (a preferential vote). At the European

(10) Nols stond echter voor de keuze : zetelen in Straatsburg of lid blijven van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Hij opteerde uiteindelijk voor dat laatste.

elections of June 17, 1984 the voters have voted for half by preference, whereas in 1979 more than half of them have done so. There is a great difference between the Dutch speaking and the French speaking voters: the first have voted for less than half by preference, the second for more than half. There is also a difference from one political party to another. The highest percentage is obtained by the socialist parties (almost sixty percent for the French speaking and the same percentage for the Dutch speaking socialists), the lowest by the « green » party Agalev (almost twenty-one percent). The preferential votes of individual candidates differ widely, pointing out not only their popularity but also to a certain extent their political power.

